

УДК 378.147:371.38

Володимир Кулішов, кандидат економічних наук,

професор кафедри міжнародної економіки

Криворізького економічного інституту ДВНЗ “Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана”,

заслужений працівник освіти України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІКРОРІВНІ

У статті розглядаються деякі механізми впровадження економічних важелів регуляторного впливу держави на мікроекономічні процеси, аналізуються тенденції розвитку малого підприємництва, запропоновано окремі шляхи удосконалення діяльності державних реєстраторів та необхідність вивчення економічних засад підприємницької діяльності в системі неперервної економічної освіти.

Ключові слова: регуляторна політика, підприємництво, бізнес, державний реєстратор, підприємець, регіон, малі підприємства, макрорівень, економічна карта, підприємницька діяльність.

Лит. 16.

Постановка проблеми. Сьогодні державне планування, в тій чи іншій формі, практикується в більшості країн світу, де воно здебільшого набуває форми індикативного, тобто рекомендаційного, коли суб'єкти економіки підключаються добровільно до виконання державних соціально-економічних програм, одержуючи за це від держави певні економічні вигоди (пільги, догації, субвенції тощо), успішно адаптовано до умов ринкового господарювання і відіграє нині принципово важливу роль в управлінні економікою.

Відсутність стабільної макроекономічної політики приведе до фактичної відсутності дійових економічних важелів регулятивного впливу держави на мікроекономічні процеси. В питанні регулятивної політики на регіональному рівні не можна цілком покладатися на стихійний механізм ринку [5]. А концентрація управлінської діяльності в центрі не може ефективно регулювати соціально-економічні процеси окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Аналіз останніх публікацій. Становленню та розвитку підприємницької діяльності присвячено і випущено друком у світ значну кількість науково-методичної літератури, до них слід віднести роботи відомих авторів: М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон, Н.М. Примаченко [1], І.Р. Михасюк, І.М. Бернацький [10], З.С. Варналій [2], Й.М. Петрович, Г.М. Захарчин, А.А. Терехух [13], Я.Д. Плоткін, А.В. Дубоделова, О.В. Захарчук [14], С.В. Мочерний [11], В.В. Мадзігон [9], В.В. Кулішов [6,7], та інші автори, роботи яких використовуються в навчальному процесі.

Мета статті. Розкрити питання становлення та розвитку підприємницької діяльності та підприємництва, механізми впровадження економічних важелів регуляторного впливу

держави на мікроекономічні процеси в реаліях ринкової економіки та набуття певних знань учнівської та студентської молоді до ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Успішність соціально-економічного розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць прямо залежить від управлінської діяльності місцевих органів самоврядування. Саме від цих органів у першу чергу залежить ефективне використання місцевих ресурсів, особливо використання тих капітальних ресурсів, які інвестуються в місцеву економіку.

Регулювання економіки на рівні адміністративно-територіального простору може практично вилитись у заходи, які мають супроводжувати процес реєстрації та ліцензування суб'єктів підприємництва. Невипадково розвиток підприємництва пов'язують з регуляторною політикою. А тому, підприємництво необхідно розглядати не лише як об'єкт державної політики, але як один із чинників національної безпеки.

Регуляторна політика в багатьох країнах світу є головним кроком цивілізованого державного регулювання підприємництва. Проте, державне регулювання бізнесу за даними міжнародної фінансової корпорації перемістилося з другого на сьому позицію серед факторів, що перешкоджають малому бізнесу.

Як відомо, останнім часом в світі кількісно переважають малі підприємства, які характеризуються більшою, ніж великі фірми, стійкістю. Малі підприємства виживають за рахунок вищої, ніж суспільна, інтенсивності праці, більшої тривалості робочого дня, мінімального рівня оплати праці, економії на техніці безпеки, умовах праці, достатньої організованості та самосвідомості працівників тощо. Останнім часом у промислово-

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІКРОРІВНІ

розвинутих країнах спостерігаються дуже високі темпи зростання кількості малих підприємств, якими забезпечується основна маса робочих місць. Так, наприклад, в США малі підприємства забезпечили 60% робочих місць, щороку в США створюється більше 600 тис. малих підприємств, а у Великобританії щотижня реєструється понад 900 малих підприємств [12].

Подібні тенденції розвитку малого підприємництва в перехідний період формування ринкової економіки характерні для більшості державних утворень на пострадянському просторі. Так, наприклад, у Російській Федерації в 2001 році нараховувалося 875,5 тисячі малих підприємств, які становили 27% загального числа підприємств, в них працювало 7568,9 тис. осіб. Загальна питома вага працівників малих підприємств складала 14,8%, а доля товарів, робіт і послуг, створених ними – 9,5% в складі ВВП Росії. Число індивідуальних підприємців у 2000 році в Росії складає понад 4 млн осіб, а на доходи від малого бізнесу живе 20% населення Російської Федерації [15]. Взагалі, доля населення, зайнятого в малому бізнесі в пострадянських країнах, складає: в Азербайджані – 13%, Вірменії, Білорусі та Казахстані понад 5%, Киргизстані – біля 4%, Туркменії, Узбекистані – біля 3%, Таджикистані трохи більше 1% [3].

В Україні кількість малих підприємств за останні роки має тенденцію до зростання. Так, наприклад, в 2010 році кількість суб'єктів господарської діяльності нараховувалося 4077205 [4]. Найбільше малих підприємств у торгівлі та громадському харчуванні, де вони становили 52% від загальної кількості, в промисловості – 14%, будівництві – до 10%, побутовому обслуговуванні – понад 5%. Частка малих підприємств у ВВП України ще дуже низька, вона становить трохи більше 10%.

Економіка України після економічної кризи 2008 року ще надто слабка, недостатньо структуризована, а ринкові механізми починають утверджувати себе і тому вони, поки що, не здатні в повній мірі виконувати регулятивну функцію, особливо на мікрорівні.

Саме тому нині пріоритетна роль у забезпеченні цілісності та ефективності регулювання економічних процесів як на макро, так, особливо, на мікрорівні, належить державі.

Нова влада надає великого значення подальшому вдосконаленню державної регулятивної політики, суттєвим спрощенням процедури реєстрації бізнесу в Україні, тобто дозвільна система має діяти при значному (на 60%) скороченні кількості регуляторних документів, бо за існуючих нині

перешкод 2/3 українців не можуть започаткувати свій бізнес [4].

Практика свідчить про те, що спорадичне, безсистемне реєстрування та ліцензування як юридичних, так і фізичних осіб, суб'єктів господарювання веде до великих втрат економічних ресурсів, унаслідок масових банкрутств, особливо малих та середніх суб'єктів підприємницької діяльності.

Для вдосконалення системи державної регулятивної діяльності на мікрорівні конкретні заходи передбачені Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців”, згідно з яким створюється єдиний державний реєстр підприємців. Переслідується мета значного спрощення самої процедури реєстрації та зменшення кількості реєструючих органів. Реєстрація нових суб'єктів підприємництва нині відбувається переважно за принципом “в одне вікно”.

Прикладом змін процедури реєстрації є Кривий Ріг, місто залізничного басейну з понад 800 тисячним населенням, де з 2004 року діє реєстраційна палата, до складу якої увійшли: відділ державної реєстрації суб'єктів господарювання, виконком міськради, три міжрайонні державні податкові інспекції, міські відділення виконавчої дирекції фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, районні управління Пенсійного фонду України, Криворізький міський центр зайнятості, районні виконавчі дирекції обласного відділення фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Концентрація в одному приміщенні органів, пов'язаних із здійсненням післяреєстраційних процедур, зумовила можливість проведення комплексної реєстрації суб'єктів господарювання, внаслідок чого підприємці (юридичні або фізичні особи) мають більшу можливість стати на облік у державних установах, фондах.

На початок 2011 року в м. Кривому Розі зареєстровано та здійснюють підприємницьку діяльність 37,1 тис. суб'єктів малого підприємництва, з них 6,0 тис. юридичних та 31,1 тис. фізичних осіб. Але, на жаль, із зареєстрованих в 2010 році 3662 нових суб'єктів господарювання (3288 фізичних та 374 юридичних осіб) зроблено записів про припинення підприємницької діяльності 476 суб'єктів господарювання (419 фізичних та 57 юридичних осіб), головним чином у системі роздрібної торгівлі та громадського харчування. Це означає, що було ліквідовано за мінімальними розрахунками близько 1000 робочих місць, і якщо навіть умовно оцінити мінімальну вартість кожного робочого місця в середньому в 10 тис.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІКРОРІВНІ

грн., то було втрачено біля 10 млн. грн. А це стартовий капітал, що нажитий небагатими людьми шляхом тривалих заощаджень [8].

Для запобігання таких втрат слід доповнити зміст регулятивної діяльності місцевих органів влади на мікрорівні запровадженням обов'язкової системи інформування майбутніх підприємців про існуючу кон'юнктуру ринку та перспективи конкурентного виживання в тій чи іншій галузі господарювання, в тому чи іншому районі населеного пункту. Адже сам факт того, що протягом року припиняє свою господарську діяльність кожне четверте започатковане в місті підприємство, викликає велике занепокоєння. Для попередження банкрутства малих підприємств необхідна методика наукового обґрунтування територіального розміщення торговельних та інших суб'єктів надання послуг населенню, з урахуванням регіональних особливостей. Як свідчать дослідження, причинами масового припинення господарської діяльності суб'єктами торгівлі, громадського харчування та надання побутових послуг, є скупчення торговельних точок на незначній території, що зумовлює великі втрати від конкуренції. Так, у центрі міста Кривого Рогу на невеликій території розміщено близько 20 великих торговельних комплексів, які реалізують побутову техніку, комп'ютери, меблі і лише в 3-х із 7 районів міста, розташовано 71% всього міського роздрібного товарообігу.

Припинення господарської діяльності малого підприємництва означає фактичну втрату його власником половини стартового капіталу і в більшості випадків неможливість відновлення його бізнесової діяльності. Часто невдалий підприємець "залазить" у такі борги, за які тривалий час має розраховуватися на шкоду своєму бізнесові та своїй сім'ї.

Нині в усіх регіонах України здійснюється державна реєстрація суб'єктів підприємництва на новій законодавчій базі, згідно з якою безпосередньо здійснює реєстрацію суб'єктів підприємництва державний реєстратор. Але, на наш погляд, роль державного реєстратора, який діє від імені держави на самому старті підприємництва, не можна розглядати лише як діяльність звичайного клерка, бо від змісту діяльності цієї відповідальної посадової особи, напряду залежить майбутня ефективність започаткованих бізнесових структур. Мабуть, з погляду на це, діяльність державних реєстраторів не може обмежуватися лише здійсненням самого акту реєстрації суб'єкта підприємництва та включенням його до єдиного державного реєстру.

Державна реєстрація має в першу чергу

забезпечити певний юридично-правовий та господарсько-бізнесовий супровід кожного новоствореного бізнес-об'єкта. Це означає, що на робочому столі кожного державного реєстратора має бути детальна карта обслуговуваного ним адміністративно-територіального району з позначенням на ній діючих об'єктів підприємництва різного профілю спеціалізації.

Можливість практичного застосування таких економічних карт досліджено в монографії "Інфраструктура в умовах транзитивної економіки" [16].

Сутність корисності економічної карти залежить від її інформативної ємності, тобто кількісних та якісних елементів її змісту.

Користуючись такою картою, державний реєстратор має можливість надати майбутньому підприємцю детальну характеристику вибраного ним місця розташування об'єкта підприємницької діяльності, попередивши про можливі ризики з боку більш сильного і досвідченого конкурента, а враховуючи бізнесові можливості останнього, запропонувати йому більш перспективні можливості розміщення об'єктів для підприємницької діяльності.

Враховуючи те, що сучасне ринкове господарство сповідує, як головний пріоритет, свободу підприємництва, яка, в свою чергу, передбачає свободу вибору певного виду, певної спеціалізації підприємницької діяльності, нині переважає тенденція, за якою переважна більшість потенціальних підприємців обирає такий вид діяльності, який може в короткий термін принести їм найбільшу вигоду. Такими, здебільшого, є ігровий бізнес, казино, нічні клуби тощо.

Саме тому, виконуючи функції первинного регулювання економічних процесів на рівні регіонального адміністративно-територіального простору, місцеві органи державного управління, зокрема органи реєстрації і ліцензування суб'єктів підприємництва, зобов'язані дбати не тільки про економічну стійкість новостворених бізнесових структур, але й про їх моральний вплив на суспільну свідомість. Мова йде про необхідність обмеження надмірної насиченості бізнесової інфраструктури підприємствами ігрового бізнесу, зокрема ігровими автоматами, які одержали в народі влучну назву "одноруких бандитів" та комп'ютерними клубами, які відволікають молодь від нормального здорового способу життя, породжують нездоровий азарт, ведуть до великих матеріальних втрат та збочень моральної свідомості.

Враховуючи конкретні економічні особливості регіону, в якому відбувається реєстрація

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІКРОРІВНІ

підприємств, слід розробити основні методичні рекомендації щодо ефективного розміщення новостворюваних бізнесових структур. У цих рекомендаціях потрібно враховувати коефіцієнт зайнятості населення, рівень його доходів, наявність сітки торговельних та інших підприємств по кожному профілю спеціалізації.

Державний реєстратор, дбаючи про економічний розвиток свого регіону, повинен дати обґрунтовані рекомендації по найбільш ефективному вибору профілю спеціалізації майбутньої підприємницької структури, на ефективне її територіальне розміщення з метою уникнення надмірної конкуренції.

Мабуть, у такій "опіці" з боку державного реєстратора може проявлятися ефективна державна регулятивна діяльність на мікрорівні.

Висновок. Удосконалення регуляторної політики на мікрорівні є ринкоутворюючим чинником, стимулюючим наповнення місцевого бюджету, вирішення проблем безробіття, насичення ринку вітчизняними конкурентоспроможними товарами і послугами, забезпечення швидкої реалізації інновацій.

1. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Н.М. Примаченко. *Основи економіки. Навчальний посібник*. – К.: "Педагогічна думка", 2007. – 612 с.

2. Варналій З.С. *Основи підприємництва. Навчальний посібник*. – К.: "Знання-прес", 2003. – 285 с.

3. *Економіка СНГ. Вып. 2. Исполком СНГ*. – М.: 2000. – С. 41 – 42.

4. *Економічні реформи: реальність та очікування українського бізнесу. Інформаційно-аналітичні матеріали парламентських слухань*. – К.: Кабінет Міністрів України, № 11719/0/2 – 10 від 13 вересня 2010 р., – С. 40.

5. Кулішов В., Мустафін В., Сонько С. *Сучасні особливості формування регіональних ринків // Економіка України*. – 2001. – № 7. – С. 40 – 43.

6. Кулішов В.В. *Економіка підприємства: теорія і практика. Навчальний посібник*. – Львів: "Магнолія плюс", 2006. – 208 с.

7. Кулішов В.В. *Економічний довідник підприємця*. Львів: "Магнолія 2006", 2009. – 162 с.

8. *Криворізька міська газета "Червоний гірник"*. № 197-198 від 18 грудня 2010 р. С. 4 – 5.

9. Мадзігон В.В. *Історія розвитку підприємництва як соціально-економічного явища. // Молодь і ринок*. – 2010. – № 7 – 8 (66 – 67). – С. 33 – 38.

10. Михасюк І.Р., Бернацький І.М. *Українське підприємництво в умовах глобалізації*. – Львів:

видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 56 с.

11. Мочерний С.В. *Основи економічної теорії. Підручник* – Тернопіль: "Тарнекс", 1993. – 686 с.

12. Мочерний С.В. *Мале підприємство. Економічна енциклопедія, т. 2* – К.: "Академія", 2001. – С. 229.

13. Петрович Й.М., Захарчин Г.М., Терехух А.А. *Організація підприємництва в Україні. Навчальний посібник*. – Львів: "Оскарт", 2000. – 320 с.

14. Плоткін Я.Д., Дубоделова А.В., Захарчук О.В. *Підприємцю про підприємництво. Зарубіжний досвід*. – Львів: "Вільна Україна", 1993. – 142 с.

15. Шестоперов О. *Современные тенденции развития малого предпринимательства в России. // Вопросы экономики*. – 2001. – № 4. – С. 21 – 24.

16. Сонько С.П., Скринько М.М. *Інфраструктура в умовах транзитивної економіки. Монографія*. – Харків: "Екограф", 2004. – С. 250.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2012

Джерела мудрості

*"Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани, і гори -
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога".*

П. Т. Шевченко
"Заповіт"
(1845)

